

סוכה לח

משה שווערד

1. בעניני: נענועים ונטילת לולב בסוכה--- עיני באריכות במראה מקומות לדף לז

2. רבנו בחיי על ויקרא פרק ז פסוק ל

ועוד יש לומר בענין מוליך ומביא מעלה ומוריד בין בתנועת חזה ושוק בין בתנועת הלולב, שבזה רמז לגלות ולגאולה, מוליך על שם וילכו בלא כח לפני רודף (איכה א, ו). ומביא על שם הנני מביא אותם מארץ צפון (ירמיה לא, ז). מעלה, למי שהעלה שכינתו מקרב ישראל, שנאמר (יחזקאל יא, כג) ויעל כבוד ה' מעל תוך העיר. ומוריד, למי שעתיד להורידה ולהשרותה בישראל, שנאמר (ישעיה לא, ד) כן ירד ה' צבאות לצבוא על הר ציון: ויש בו עוד רמז לתחית המתים, מוליך על שם שכתוב (תהלים עח, לט) רוח הולך, ומביא על שם שכתוב (יחזקאל לז, י) ותבוא בהם הרוח ויחיו, מעלה על שם שכתוב (קהלת יב, ז) והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, ומוריד על שם שכתוב (יחזקאל לז, ט) ופחי בהרוגים האלה ויחיו:

3. רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת סוכה דף לז עמוד ב

שם. בגמ' - א"ר יוחנן מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו כו' א"ר יוסי ברבי חנינא מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים. יש להבין במה נחלקו רבי יוחנן ורבי יוסי ב"ת.
ישנם שני יסודות בקבלת עול מלכות שמים: א) רוממות הבורא, ב) שפלות האדם. בק"ש מודגשת גדלות הבורא ובתפלה מוטעמת שפלות האדם ותלותו באלקים. גם בר"ה וביוה"כ מודגשים שני הענינים בפיוטים: הפיוטים כמו מלך עליון מדגישים הרוממות של המלך הקדוש ברוך הוא, והפיוט ונתנה תוקף מטעים שפלות האדם. המחלוקת כאן היא מהו עיקר היסוד של תנופת קדשים או נענועי לולב - האם הוא להדגיש רוממות הבורא - למי שארבע רוחות שלו, או שפלות האדם - לעצור רוחות רעות וטללים רעים.

4. שפת אמת על מנחות דף סב/א

שם בגמ' שירי מצוה מעכבין את הפורענות כו' פי' אע"ג דאי' בר"ה (ט"ז). הביאו לפני שתי הלחם שיתברכו לכם פירות האילן. מ"מ עיקר המצו' להביא לפניו לקיום מצותו וממילא יתברכו לכם וזה שירי המצוה ולא שעיקר המצוה יהי' לשם זה:

5. ספר מסילת ישרים - פרק יט - בביאור חלקי החסידות

חלקי החסידות הראשונים ג', הא' במעשה, הב' באופן העשיה, הג' בכונה, החלק הא' במעשה אף הוא יתחלק לב' חלקים, הא' במה שבין אדם למקום, והב' במה שבין אדם לחבירו, החלק הא' שבא' הוא במעשה שבין אדם למקום, וענינו קיום כל המצות בכל הדקדוקים שבהם עד מקום שיד האדם מגעת, ואלה הם שקראום חז"ל שירי מצוה, ואמרו (סוכה ל"ח): שירי מצוה מעכבים את הפורענות כי אע"פ שגוף המצוה נשלם זולתם וכבר יצא בזה ידי חובתו, הגה זה לכל המון ישראל, אך החסידים אין להם אלא להרבות בהשלמתם ולא למעט בהם כלל:

6. רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת סוכה דף לח עמוד א

שירי מצוה מעכבין את הפורענות. במס' חגיגה (ט ב) יש נ"מ בין צדיק ועובד אלקים לצדיק אשר לא עבדו - שאינו דומה השונה את פרקו מאה פעמים לשונה את פרקו מאה ואחת פעמים. בעל התניא הסביר שהיתה תקנה במסורת התורה בעל פה שכל תלמיד אחרי שלומד דבר מדברי המסורה יחזור עליו מאה פעמים. אם עשה כן קיים חובתו ונקרא צדיק אשר לא עבדו, אבל תלמיד שלומד פעם נוספת על המאה מראה חיבתו לתורה ונקרא עובד אלקים. צדיק מקיים את חובתו, בעוד שעובד אלקים עושה מאהבה מעל ומעבר לגבול החיוב. גם המנענע ומקפיד על כל פרט ודקדוק של המצוה עובד אלקים מאהבה מקרי ודוקא הוא מעכב את הפורענות.

7. ערוך השולחן אורח חיים סימן תרנא סעיף כג

הנענועים הם לששה קצוות ד' רוחות ומעלה ומטה והעניין הוא דמוליך ומביא למי שארבע רוחות שלו מעלה ומטה למי שהשמים והארץ שלו [גמ' שם] להורות שהקב"ה מושל בשמים ובארץ ובכל רוחות

העולם כעניין לך ד' הגדולה וגו' לך שמים אף לך ארץ כי ד' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד וכעניין כוונת אחד שבק"ש כמ"ש בס"א ע"ש ועוד כדי לעצור רוחות רעות וטללים רעים [שם] כלומר דכל מצוה מעכבת את הפורעניות וגם שירים של המצוה מעכבת [שם] וביחוד כשעושים בשמחה כדכתיב בתוכחה [דברים כח, מז] תחת אשר לא עבדת את ד' אלקיך בשמחה ולכן עתה שהיא זמן שמחתינו ומקיימים עיקר המצוה שהיא הנטילה ושירי מצוה שהם הנענועים ואנו מראים שמוסרים נפשותינו וגופינו לד' לעבוד אותו יתברך בשמחה וממילא שבזכות זה יעצור מעלינו כל מיני צרות המכונים בשם רוחות רעים וטללים רעים כלומר שכל הצרות באים מפני חלק השטן שהוא יורד ומסטיף עולה ומקטרג ועושים זה על דרך יגער ד' בך השטן [כ"מ בגמ' שם ודו"ק] וזהו הושיענו אלקי ישענו מאלו הנזקין וכן אנא ד' הושיעה נא:

8. חתם סופר מסכת סוכה דף לח עמוד א

גירא בעיניך שטן. היינו עפ"י המדרש דמייתי רא"ש שהלולב אות ניצוה מלחמת שנלחמנו עם הס"ם ביה"כ ע"ש וע"ז אמר גירא בעיניך שנצחנו אותך:

9. רש"י מסכת סוכה דף לח עמוד א

ומאי קושיא - דתפלה אלולב דאיצטריך רב ספרא לשנויי עלה, דלמא תרוייהו בדאיכא שהות וגבי לולב מפסיקין - דמדאורייתא היא, אבל תפלה דרבנן.

10. רמב"ם יד החזקה הלכות תפלה ונשיאת כפים הקדמה

הלכות תפלה וברכת כהנים יש בכללן שתי מצוות עשה אחת לעבוד את ה' בכל יום בתפלה שנייה לברך כהנים את ישראל בכל יום וביאור שתי מצוות אלו בפרקים אלו:

11. רמב"ם יד החזקה הלכות תפלה ונשיאת כפים פרק א

(א) מצוות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ה' אלהיכם מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם אמרו חכמים אי זו היא עבודה שבלב זו תפלה ואין מניין התפלות מן התורה ואין משנה התפלה הזאת מן התורה ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה:

12. כסף משנה על הלכות תפלה ונשיאת כפים פרק א

ודע שהרמב"ן ז"ל השיג על רבינו במ"ש שהתפלה היא מצוה מן התורה שכבר ביארו חכמים בגמרא תפלה מדרבנן כמו שאמרו בפ"ג דברכות (דף כ"א ע"א) לענין בעל קרי שקורא ק"ש ומברך על המזון ואינו מתפלל והעלו הטעם ק"ש וברכת המזון דאורייתא תפלה דרבנן ובגמרא סוכה [ל"ח]. אמרו גבי תפלה דתנא ואם התחילו אין מפסיקין והקשו מלולב דתנן נוטלו על שלחנו אלמא מפסיק והשיבו בדרך תימה מאי קושיא הא דאורייתא הא מדרבנן וכבר ראינו לו ז"ל שכתב שחייב אדם מן התורה וכך כתב בזה המאמר במצוה עשירית שזמני התפלה אינם מן התורה אבל חובת התפלה עצמה היא מן התורה. וגם זה אינו נכון בעיני שבעל קרי מברך על המזון לאחריו מפני שהוא מן התורה ואינו מתפלל עד שיטבול אפילו עמד כמה ימים בקרי ועוד שמי שנאנס ולא התפלל בשחרית ובמנחה נסתפק אם התפלל לפי דבריו של הרב היה צריך לחזור ולהתפלל והם פסקו לעולם בכל ספק בתפלה שאינו חוזר ומתפלל מפני שהיא מדרבנן ואם אינה מצוה בכל יום מתי תהיה החובה הזאת המוטלת עלינו מן התורה שיתפלל יום אחד בשנה או בכל ימיו פעם אחת אלא ודאי כל ענין התפלה אינו חובה ומה שדרשו בספרי ולעבדו זו תפלה אסמכתא היא. ודעת רבינו שמצוות עשה מן התורה להתפלל בכל יום ממ"ש ועבדתם את ה' ועבודה זו צריכה שתהיה בכל יום שאם אינה בכל יום אולי נבא לומר שהיא פעם אחת בכל ימיו וזה ממה שלא יסבלהו הדעת וא"כ ע"כ החיוב הוא להתפלל בכל יום אבל אין מניין התפלות מן התורה אלא בפעם אחת ביום סגי:

13. תוספות מסכת סוכה דף לח עמוד א

מאי קושיא דלמא הא דאורייתא והא דרבנן - תימה והרי קידוש היום דאורייתא כדאמרי' פ' מי שמתו (ברכות דף כ: ושם) נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה והא דמשמע בריש נזיר (דף ג:) שהוא מדרבנן איין הוא מדרבנן דדריש לאסור על היין מצוה כיון הרשות וקאמרינן מאי היא קידושא ואבדלתא מושבע ועומד הוא ומשני קידוש עצמו דאורייתא ואפ"ה א"ר יוסי בריש ערבי פסחים (דף ק. ושם) דאין מפסיקין ופסיקין התם הלכה כר'

יוסי בע"ש וכו' יהודה בערב פסח וי"ל דשאני קידוש היום שיכול לקדש ביום כבלילה וליכא למיחש לפשיעות' כולי האי ועוד לפי שעוסק בסעודת שבת לא חיישינן כולי האי שמא יתעצל בקידוש היום.

14. חידושי הרישב"א מסכת סוכה דף לח עמוד א

הכא ביום טוב שני עסקינן דהוי דרבנן. פי' בחולו של מועד... ואגב אורחין שמעינן דחולו של מועד יום טוב מיקרי מכיון דאסור בעשיית מלאכה והכי נמי משמע בריש פרקין, ובמסכת מגילה (ה' ב') אמרינן גבי פורים יום טוב לא קבילו עלייהו ולפיכך (ש)לא נאסר (נ"א: לפי שלא יאסר) במלאכה, **ומה שאין אנו אומרים בחולו של מועד בתפלה את יום טוב מקרא קדש הזה, לפי שעושיין בו מלאכה בדבר האבד ושלא לזלזל ביום טוב ממש שיהיו סבורין שהם שוין בקדושה מכיון ששוין בשמותם.** מפי מורי נר"ו.

15. שערים מצויינים בהלכה

סי' ו'. | ומתוך גמרא זו דחוה"מ מיקרי יו"ט, ניחא מאן דס"ל דלא מנחי תפילין בחוה"מ, דהא אמרינן במס' עירובין (צו.) יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות, ועי' בתוס' שם. | אבל קשה הא מבדילין במוצאי

יו"ט לחוה"מ, והנוסח "המבדיל בין קודש לחול", והרי דמיקרי "חול". אבל כבר כתב בתשו' הרמ"ע מפאנו (סי' קח) דבחוה"מ איכא איסור עשה שעושה מלאכה, אבל ליכא איסור לאו, ולכן מיקרי "חול" לגבי יו"ט ממש שהוא נמי איסור לאו, וכמו תוספת שבת שהוא דבר תורה דילפינן מדכתיב (אמור כג-לב) "מערב עד ערב תשבתו", והיינו עשה להוסיף מחול על הקודש, ואותו תוספת מיקרי "חול".

16. תוספות מסכת סוכה דף לח עמוד א

מדקתני מי שבא בדרך - תימה בסוף פ' תפלת השחר (ברכות דף ל. ושם) אמר' השכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע [לולב ומנענע] והיינו ביום טוב וי"ל דהיכא דליכא למיטעי לא חייש ומיירי בהולך בתוך התחום למקום שבא חכם ועוד דהתם קתני השכים לצאת לדרך שמביתו הולך לקראת חכם ונוטל לולב קודם שיצא אבל הכא קתני מי שבא בדרך וכשיכנס בביתו נוטל לולב משמע שממקום רחוק בא לביתו.

17. בית הבחירה (מאירי) מסכת סוכה דף לח עמוד א

אמר המאירי מי שהיה עבד או קטן או אשה מקרין אותו פי' מנהג קבוע היה בידם שאחד היה קורא את ההלל ומוציא את הרבים והדבר ידוע שכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את המחויב הלכך צריך שיהו מקרין אותו ושיענה אחריהם מה שהם אומרים ותהא לו מארה על שהוא עם הארץ כל כך שכשאין מזדמן לו מחויב בדבר להוציאו יהא צריך שיהו אשה וקטן מקרין אותו ושיענה אחריהם כל מה שהם אומרים ובתלמוד המערב אמרו תבא מארה לבן עשרים שצריך לבן עשר:

18. רש"י מסכת סוכה דף לח עמוד א

בן מברך לאביו - ברכות המזון, משהגיע לחינוך, דחייב מדרבנן, ובמסכת ברכות פרק מי שמתו (כ, ב) מוקים לה כגון שלא אכל אביו אלא כזית או כביצה, דהוי שיעורא דרבנן, דמדאורייתא לא מיחייב עד דשבע, דכתיב ואכלת ושבעת וברכת, הלכך, אתי מדרבנן ומפיק מדרבנן.

19. שערים מצויינים בהלכה

בן מברך לאביו כו' אבל אמרו חכמים תבא מאירה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו. פרש"י ברכות המזון משהגיע לחינוך דחייב מדרבנן, כגון שלא אכל אביו אלא כזית דהוי שיעורא רבנן כו' הלכך אתי מדרבנן ומפיק מדרבנן. וכתב בחי' חתם סופר בשם מורו בעל הפלאה, דאין זה קללה, דהא פרש"י עה"כ (בחקותי כו-כו) "ואכלתם ולא תשבעו", זהו מאירה בבני מעים, שלא ישבעו מאכילתם, וא"כ אינו מחויב בבהמ"ז מדאורייתא אלא מדרבנן, דמדאורייתא לא מיחייב עד דשבע כדכתיב "ואכלת ושבעת וברכת", וממילא שפיר יכולים הם להוציא.

20. תוספות מסכת סוכה דף לח עמוד א

מי שהיה עבד ואשה - משמע כאן דאשה פטורה מהלל דסוכות וכן דעצרת וטעמא משום דמצוה שהזמן גרמא היא אף על גב דבהלל דלילי פסחים משמע בפרק ערבי פסחים (דף קח). דמחייבי בד' כוסות ומסתמא לא תיקנו ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה שאני הלל דפסח דעל הנס בא ואף הן היו באותו הנס אבל כאן לא על הנס אמר.

21. קובץ בית יצחק תשס"ה-הלל בליל הסדר

ועתה, יש לברר אם הלל הוא חיוב מדאורייתא או מדרבנן. בירושלמי (סוטה ה:ד) איתא "אז ישיר משה ובנ"י את השירה הזאת וגו' ויאמרו לאמור מה ת"ל לאמור, לאמור לדורות." ובקרבן העדה פירש שיאמרו שירה על כל נס שיעשה להם. "ובמגילה (יד.) איתא "ת"ר מ"ח נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פתחו ולא הותירו על מה שכתבו בתורה חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה ומה מעבדות לחירות אמרו שירה ממיתה לחיים לא כל שכן." והחת"ס (שו"ת חת"ס או"ח רח) הקשה, שממה שדרשו מק"ו לתקן מקרא מגילה משמע שחיוב מקרא מגילה הוא מה"ת, אך ידוע שמקרא מגילה הוא רק מדברי סופרים. ותירץ שמהגמ' הנ"ל יש ללמוד שעיקר החיוב לעשות משהו זכר לנס הוא מה"ת, רק הפרטים הוא מדרבנן. ולכן מקרא מגילה יש בו קיום מה"ת, שהרי למדו מק"ו ממה שצריך להזכיר את הנס. רק מה שקבעו לעשות כן ע"י מגילה ומשלוח מנות וכו' הוא מדרבנן.

ובמשנת יעב"ץ תירץ באופן אחר. הירושלמי בא להשמיע לנו שיש חיוב מה"ת לומר שירה בשעת הנס. מה שדרשו לתקן מקרא מגילה מק"ו, אין זה אלא לאלו שהיו שם בשעת הנס, שהיה להם חיוב מה"ת לומר שירה על הנס שקרה להם. אבל לדורות, כיון שאין הזכרת הנס בגדר שירה בשעת הנס אלא זכרון בעלמא, א"כ זכרון זה אינו אלא מדרבנן. ולכן חיוב מקרא מגילה וחנוכה שהם באים לזכר הנס אין חיובם אלא מדרבנן.¹ דהיינו, שהיישוב בין סתירת המקורות הוא שהלל בשעת הנס הוא מדאורייתא, והלל שהוא זכר לנס אינו אלא מדרבנן.

¹ עיין בשאלות (כו) שכתב "דמחייבין דבית ישראל לאדווי ולשבוחי קמאי שמיא בעידנא להו ניסא." והסביר הנצי"ב (שם) פ' בשעה שאירע הנס ולא ביום שהוא בכל שנה דזה אין לו עיקר מה"ת אלא מדרבנן. "ועיין בשמות רבה (פ"ו) "בשעה שאתה עושה לנו נסים ביום אנו אומרים לפניך שירה ביום הה"ד ותשר דבורה וגו' ... ביום שהוא לאמר, בשעה שאתה עושה לנו נסים בלילה אנו אומרים לפניך שירה בלילה הה"ד השיר יהיה לכם כליל התקדש החג." כלומר, שאומרים שירה על הנס בשעה שנעשה הנס, שאם הנס קרה ביום, שרים ביום, ואם הנס קרה בלילה, שרים בלילה. ובשמות רבה (כג) "ויאמרו לאמר" נהיה אומרם לבנינו ובניהם ולבניהם שיהיו אומרים שירה לפניך כשירה הזאת בשעה שתעשה להם נסים וכ"ז אינו אלא בשעת הנס." ומקורות אלו מבואר שההלל בשעת הנס הוא מה"ת. וגם מבואר מהמדרש למה אומרים שירה בלילה כשאומרים שירה של שעת הנס. ועל פי דברי המשנת יעב"ץ ניחא דברים אלו, שהיישוב בין המקורות הוא שהלל בשעת הנס הוא מדאורייתא וההלל שהוא זכר לנס הוא מדרבנן.

22. רש"י מסכת סוכה דף לח עמוד ב

ממנהגא דהלילא - ממה שאנו רואים שנוהגין עכשיו בימינו בבתי כנסיות, כדמפרש ואזיל שהיו נוהגין לענות הללויה שתי פעמים ולא יותר, ואומרים כל ההלל עם המקרא עד הודו, ועונין הודו אחריו, וחוזרין וקורין עמו עד אנא ועונין אנא הושיעה נא ואנא הצליחה נא אחריו, כמו שאנו עושין, ואין זו כקריאת הראשונים שהיו עונים הללויה על כל דבר, כדאמרינן במתניתין דהכא ובסוטה (ל, ב): ואמר רבא: ממנהג של עכשיו אנו למדים מהו עיקר קריאת הלל כשתיקנוהו תחילה, לפי שהכל חייבין בקריאתו ואין הכל בקיאים בו - תקנו אחד קורא ואחרים שומעים, והכל עונים מקצת, ועכשיו שכל בני כנסיותינו בקיאים, וקורין אותו כולו - ואף על פי כן עונין שתי פעמים הללויה והודו לה' ואנא - מכאן אנו יכולים ללמוד מה תקנו הראשונים לענות למי שאין בקיאים ולבקיאים.

23. תוספות מסכת סוכה דף לח עמוד ב

הלכתא גיברתא איכא למשמע ממנהגא דהלילא - במקום של רבא היו כולם בקיאים בהלל והיו כולם קוראים את ההלל עם שליח צבור כמו שאנו קוראים עכשיו ולא היו סומכים עליו כלל כדפירש בקונטרס אלא שנהגו לשנות בהנך דוכתי דמפרש והולך כדי ללמוד מהן הלכה למעשה לבקי ולמי שאינו בקי וגדול מקרא אותו או קטן ומה שאין אנו נוהגין עכשיו לעשות כן משום דמנהגא קרי ליה (והיכא דנהוג נהוג) והיכא דלא נהוג לא נהוג.

24. ערוך לנר מסכת סוכה דף לח עמוד ב

בגמרא מכאן שמצוה לענות הללוי. רש"י פי' ואפי' לבקיאים פי' אפילו הבקיאים שקורין כולו מ"מ בהללוי' צריכין להמתין עד שיפתח המקרא תחלה ומה שנדחק לרש"י לפרש כן אף על גב דבמצוה לענות ראשי פרקים פי' רש"י בעצמו שזה באינו בקי שעונה הללוי' בלבד כנראה מדבריו בד"ה מכאן מ"מ לענין הללוי' הוכיח דאפילו לבקיאים נתקן דאי רק לאינם בקיאים א"כ מה שאנו עושין כן הוא רק לזכר תקנה ראשונה ולמה אנו כופלין זכר זה שהרי גם במה שהוא אומר הללו עבדי ד' והם עונים הללוי' דאמרינן מכאן שאם ה' גדול מקרא אותו כבר ידענו זה שאינו בקי צריך לומר הללוי' והרי בכל הסוגיא נראה דלכל דבר לא עושין רק זכר אחד אע"כ דגם הבקי צריך להמתין עד שיקרא המקרא הללוי' וא"כ מה שהיו עושין זה בימי רבא אין זה לזכר רק ע"פ עיקר תקנה. אכן לפ"ז צ"ע למה גם אנחנו בזמן הזה לא עושין כן שהתוס' העירו על מנהג של ימי רבא ותרצו כיון דמנהגא קרי ליה היכא דלא נהוג לא נהוג אבל הרי הללוי' דבתחלת הלל לא משום מנהג הוא אלא מעיקר התקנה שנתקן גם לבקיאים שקורין הלל כולו עם המקרא והיאך בטלנו התקנה וי"ל ע"פ מה שכתב הר"ן דמה שמצוה לענות הללוי' הוא למען הורות לאינן בקיאים שיאמרו הללוי' ויצאו בזה ע"ש וא"כ זה ה' צורך בזמן שבאמת היו עונין האינן בקיאים הללוי' וסמכו על המקרא אבל בזמן הזה שהכל קורין את ההלל עם הצבור לא נצרך עוד לבקיאים לענות הללוי' בפתיחת הלל דהטעם מפני מה נתקן לא שייך עוד:

25. רש"י מסכת סוכה דף לח עמוד ב

הוא אומר ברוך הבא והם אומרים בשם ה' - וברוך הבא סומכין עליו, ואין עונין לא התיבות עצמן ולא הללויה - מכאן נלמד לשאינו יודע לא לקרות ולא לענות, אם שמע וכיון לבו לשמוע אף על פי שלא ענה - יצא, וכן למתפללין בצבור ושליח צבור אומר קדיש או יהא שמיה רבא - ישתקו בתפלתן וישמעו בכוונה, והרי הן כעונין, וכשיגמור הקדושה - יחזרו לתפלתן, וכן יסד רב יהודאי גאון בעל הלכות גדולות.

26. חידושי הריטב"א מסכת סוכה דף לח עמוד ב

הוא אומר ברוך הבא והם אומרים בשם ה'. פי' ואנו יוצאים בשמיעת ברוך הבא מפיו. מכאן שאם שמע ולא ענה יצא. כי הא דלא ענה לאותו דבר עצמו ולא ראש הפרק, וכן הלכה שבכל דבר שיוצא על ידי אחרים שיש לו לענות אמן או דבר אחר אם שמע ולא ענה כלל [יצא] כדאמרינן בעו מיניה מרבי אמי וכו', מיהו דוקא בשראי לענות אבל אם אינו ראוי לענות כגון שאינו גקי או שמתפלל ואינו רשאי להפסיק אינו יוצא בשמיעה, ולפיכך אמרו במי שנכנס לבית הכנסת ומצא צבור מתפללין שאם אינו יכול להתחיל ולגמור תפלתו עד שלא יגיע ש"צ לקדושה לא יתחיל כדי שיאמר קדושה עם הצבור ולא סגי ליה שישתוק בתוך תפלתו מכיון שאינו רשאי לענות. [ואין זו ראי' דאע"ג דשומע כעונה אפילו הכי עונה עדיף טפי ומצוה מן המובהק, ומי שעומד בתפלתו והגיע ש"צ לקדושה אף על פי שאינו רשאי לענות] מ"מ יש לו לשתוק ולשמוע כדברי הגאונים ז"ל אף על פי שאינו רשאי לענות יוצא בכך וכן דעת רבותי ז"ל, אבל גדול מגדולי הדור אומר

שאינן לו לשתוק שאם כן למה אמרו שלא יתחיל בתפלתו יתחיל וישתוק ובהכי סגי ליה שהרי שומע כעונה, וממה שכתבתי יש לדון שאין בזה שום קושיא וכן דנתי לפני רבותי נ"ר.

27. שערים מצויינים בהלכה

מכאן לשומע כעונה כו' שמע ולא ענה יצא. פירשו רש"י ותוס', דהעומד בתפלה ושמע מש"ץ קדושה או אמן יהא שמיה רבה כו', ישתוק ויכוין לבו והרי הוא כעונה ויחזור לתפלתו. ומקשים העולם האם הרי כעונה, נמצא שהפסיק בתפלה, ומתרצים עפ"י הגמ' קידושין (מ.) מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ומחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, נמצא דלענין מצוה הרי כמעשה ויצא, ולענין עבירה לא הרי כמעשה. ובאמת אין כאן מחשבה רעה ח"ו במה ששומע קדושה ואיש"ר, דמה שהוא כעונה, הרי אמרינן בגמ' (שם) דהוי משום דחשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעה"כ כאילו עשאה, ואע"פ שלא ענה, מעה"כ כאילו עשאה, וכיון דמעשה ממש לא הוי ממילא לא הפסיק.

1. גליוני מנחת חן

והנה ג' שיטות אלו הנ"ל אין לברך על האתרוג עובר לעשייתו מבואר בתוס' סוכה (ל"ט.)

(א) לקחת הד' מינים בהיפוך כוונה.

(ב) לקחת הג' מינים בלבד ויברך, ואח"כ לקחת האתרוג.

(ג) להפוך את האתרוג.

מנהג הגר"ח מבריסק כשיטה שני' בתוס' לקחת ג' מינים לבד קודם ברכה, ומנהג רוב בני' להפוך האתרוג קודם ברכה.

וכתב ברשימות שיעורים דתלוי ביסוד הדין עובר לעשייתו אי בעינן שהברכה תהי' לפני הקיום מצוה, או גם לפני המעשה המצוה. דאותן השיטות דהופכין האתרוג, או לוקחין רק ג' מינים סוברים דבעינן הברכה לפני מעשה המצוה שהרי אותן שלוקחין

בהיפוך כוונה, א"כ זה מונע רק את קיום המצוה, ולא את מעשה המצוה, דחסרון כוונה הוא רק חסרון בקיום אבל יש מעשה המצוה.

2. רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת סוכה דף לח עמוד א

גם בהלל יש שני אופני קיום המצוה - מצות קריאה פשוטה ומצות קריאה ועניה. במצות הקריאה הפשוטה היחיד יוצא מדין שומע כעונה. ברם בצבור יש חלות מצות קריאה ועניה בעניית הללויה על כל דבר ודבר. אלו העונים במצות הלל הצבור יוצאים ידי מצותם דרך הלל הצבור. מצות ההלל בצבור מוציאה כל אלו שמשותפים בה בעניית הללויה. בזה שוה הלל לק"ש, לברהמ"ז, ולתפלה. אך צריכים לברר - למה שונה ק"ש מהלל שבהלל יש חלות דין שומע כעונה ליחידים ובק"ש אין דין שומע כעונה בכלל לירושלמי ולרמב"ם.

ונראה כי בק"ש המצוה היא קבלת עול מלכות שמים - ורק הקורא בעצמו יכול לקבל על עצמו את עול מלכות שמים. משו"ה ליכא דין שומע כעונה. אמנם בהלל יש בכל אופן מצות קריאת פסוקים של כתבי הקודש - ובמצות קריאה בכהת"כ יש חלות דין שומע כעונה (כמו במגילה). ברם בהלל יש גם מצוה שניה של שירה והלול שאינה מתקיימת במלואה בשומע כעונה אלא באמירת ההלל ע"י היחיד בעצמו ובמיוחד בענייתו הללויה בהלל של הצבור. אך עכ"פ יש בהלל מצות של קריאת כתבי הקודש ובקיום זה חל דין שומע כעונה.

3. רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת סוכה דף לח עמוד ב

שם. בגמ' - וכי יאשיהו קראן. בקריאת התורה יש מחלוקת בין הרא"ש ור"ת. ר"ת (עיין בתוס' ב"ב טו א) סובר כי הקורא בתורה מוציא את העולה מדין שומע כעונה. אמנם הרא"ש (עיין בב"י סי' קמ"א) סובר כי העולה לתורה צריך לקרות בעצמו (הגם בלחש) ואינו יוצא בקריאת הקורא. פשוט הגמרא דידן מורה כר"ת, שבקריאת התורה יש דין שומע כעונה.

אמנם נראה שכל המחלוקת בין הרא"ש ור"ת היא בנוגע לעולה לתורה, אבל לגבי הצבור לכ"ע אין דין שומע כעונה נוהג. ראייה לכך מדין המשנה שקטן עולה למנין שבעה - והנה קטן אינו בר חיובא ואינו יכול להוציא את שומעיו בדין שומע כעונה כי פסול הוא לתקוע בשופר או לקרוא את המגילה בצבור - ומ"ש קה"ת. ע"כ שהצבור יוצא בשמיעת קריאת התורה בלי דין שומע כעונה כלל.

ומעשה היה אצל הגר"מ זצ"ל שחזן בה"כ התרגז על הקהל ואחרי קה"ת הכה על השולחן והכריז לפני העם והעדה שבעת קה"ת התכוון שלא להוציאם בקריאתו ומשום כך חייבים לקרוא מחדש. עמד הגר"מ זצ"ל במקום וקבע כי אעפ"כ כבר יצאו ידי קה"ת, כי בקריאת התורה אין זקוקים לדין שומע כעונה ויוצאים בשמיעה בלבד. והסביר שקה"ת שונה משופר וממגילה כי בהם תלויה המצוה במעשה התקיעה ובמעשה הקריאה והשומע יוצא דוקא בדין שומע כעונה שעל ידן הרי הוא כאילו תקע בעצמו או קרא את המגילה בעצמו. ברם בקה"ת אין חובתו של כל א' וא' לקרוא בתורה אלא לשמוע את דברי התורה הנקראת בצבור וגם בלי חלות דין שומע כעונה יוצאים השומעים את קריאת התורה בצבור. הקורא בתורה יצא מבהכ"נ חפוי ראש, אולם כל הקהל התפעל מפסקו הנכון של הגר"מ זצ"ל.

4. קובץ המאור אלול תשס"ט: בענין שומע כעונה

SEE ADDENDUM